

V. NEKROLOGI

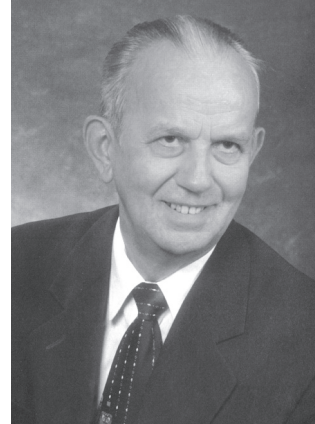
PROFESOR JERZY WALACHOWICZ (1932-2014)

W dniu 11 marca 2014 r. zmarł Jerzy Walachowicz – jeden z nestorów środowiska historyków prawa w Polsce, profesor zwyczajny nauk prawnych, wieloletni kierownik Katedry Historii Ustroju Państwa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, wybitny badacz, zasłużony nauczyciel akademicki i wychowawca naukowej młodzieży, oddany działacz społeczny. Odszedł w trakcie realizowania rozległych i ambitnych planów życiowych, z dała od zgiełku uczelnianej codzienności. Trudno pogodzić się z myślą, że nie ma Go już wśród nas. Jego odejście jest wielką stratą i budzi poczucie żalu.

Jerzy Walachowicz przez całe życie czuł się związany z Poznaniem. Tu się urodził w 1932 r., tu przemierzał kolejne szlaki swojej naukowej drogi, tu pracował po osiągnięciu wieku emerytalnego. Nie krył dumy ze swych korzeni; krzepł w klimacie patriotyzmu i tradycji katolickich. Jego ojciec był żołnierzem kampanii wrześniowej i zginął w ostatnich dniach wojny w czasie wyzwania Poznania. Dla matki Marii (z d. Grzelak) i młodszego brata Tadeusza, późniejszego księdza i profesora prawa kanonicznego i historii ustroju, długo był wielkim oparciem.

W roku 1951 Jerzy Walachowicz podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim. Miał wiele szczęścia, ponieważ na wzorowego studenta szybko zwrócił uwagę prof. Michał Szaniński, wielki uczony i wspaniały człowiek. Jerzy Walachowicz stał się pierwszą postacią w seminarium prowadzonym przez mistrza, przewodniczył kołu naukowemu przy Zespole Katedr Historyczno-Prawnych, stawał się badaczem. Po zakończeniu studiów – w 1955 r. – został zatrudniony jako asystent w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa. W 1961 r. doktoryzował się na podstawie rozprawy *Monopole książęce w skarbowości wczesnofeudalnej Pomorza Zachodniego*. Praca została opublikowana dwa lata później w serii Prace Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W roku 1970 habilitował się na podstawie rozprawy *Landwójstwo na Pomorzu Zachodnim. Kształtowanie się zarządu terytorialnego w dobie pokaształańskiej* (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1969). Po opublikowaniu w 1980 r. książki *Geneza i ustroj polityczny Nowej Marchii do początków XIV wieku* (ogłoszonej w serii Komisji Historycznej PTPN), ale i po przedłożeniu długiej listy drobniejszych, choć zawsze doniosłych poznawczo, tekstów Jerzy Walachowicz został profesorem, wprawdzie nadzwyczajnym (1984), potem zwyczajnym (1993).

Profesor Jerzy Walachowicz należał do osobowości bogato wyposażonych w zalety charakteru; to one skierowały na Niego przyjazną uwagę i sympatię środowiska. Był człowiekiem prawnym, łagodnym, cichym i skromnym, wręcz nieśmiałym. Oszczędnie oceniał swe osiągnięcia i zawsze z pewnym ociąganiem się wręczał kolegom nadbitki świeżo publikowanych prac. Był życzliwy ludziom, niezmiennie gotowy im pomagać, a jednocześnie wymagający wobec siebie i innych. Szanował studentów i starannie przygotowywał się do każdego wykładu. Kierował Katedrą metodami perswazyjnymi, nigdy w sposób władczy. Bronił wartości zastanych: rodziny, religii i Kościoła, uczciwości w polityce i zawsze czynił to spokojnie, bez zaciętrzewiania się. Cenił hierarchię w świecie ludzi wiedzy: dowody lojalności i więzi łączące Go ze środowiskiem przekazywał

w biografii Michała Szczanieckiego (seria *Magistri Nostri*) oraz we wspomnieniach o późniejszych współpracownikach w Zespole Katedr: Witoldzie Maislu i Bogdanie Lesińskim. Ujmował otoczenie nieco staromodnym stylem bycia: niechętnie prowadził samochód, rzadko posługiwał się techniką elektroniczną, unikał przesady w korzystaniu z uroków życia towarzyskiego. Poczucie służby nie pozwalało Mu jednak uchylać się od działalności organizacyjnej i społecznej. Bywał opiekunem grup studenckich, uczestniczył w egzaminach wstępnych na studia, działał w radach pedagogicznych, pełnił funkcję prodziekana, był aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, angażował się w działalność Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Przez lata całe służył mieszkańcom swojej dzielnicy, podmiejskich Smochowic, w roli przewodniczącego samorządu. Od lat osiemdziesiątych pracę na UAM łączył z działalnością naukowo-dydaktyczną na Uniwersytecie Szczecińskim. Był inicjatorem i organizatorem ogólnopolskiego zjazdu historyków prawa, który w 2004 r. odbył się w Szczecinie. Było czymś znamienym, że nie wyraził zgody na to, by na okładce opasłego tomu z materiałami zjazdu figurowało Jego nazwisko. Wychodził z założenia, że osobisty wkład w redagowanie książki był zbyt nikły; tę satysfakcję zostawiał uczniom, którzy Mu pomagali. Pamiętamy natomiast dobrze, jak z nieukrywanym wzruszeniem odbierał w 2002 r. dedykowany Mu przez środowisko historyków prawa z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin i czterdziestopięciolecia pracy naukowej tom *Studia z historii ustroju i prawa*.

Najwięcej pozostawił Profesor Jerzy Walachowicz po sobie jako badacz. Badanie było Jego pasją. Pisał i publikował nie dla stopni i tytułów; tworzył, bo był ciekaw odpowiedzi na stawiane przez siebie pytania badawcze, dociekał prawdy. W procesie tworzenia najwyraźniej ujawniały się rzetelność Jego warsztatu, świeżość metodologiczna, perfekcyjna znajomość źródeł i poczucie odpowiedzialności za słowo. Publikował swoje teksty w renomowanych periodykach. Pisał dla *Słownika Starożytności Słowiańskich*, „Studiów Źródłoznawczych”, „Studiów i Materiałów do Dziejów Wielkopolski i Pomorza”, „Przeglądu Zachodniopomorskiego”, najczęściej i najchętniej do „Czasopisma Prawno-Historycznego”, z którym czuł się najbliższe związany. W Jego bibliografii opublikowanych prac naukowych sąsiadują ze sobą prawie wszystkie gatunki naukowej prozy: monografie łączące dociekanie analityczne z ujęciem syntetyzującym, wydawnictwa źródeł, studia i rozprawy, ułożone w renomowanych czasopismach i pracach zbiorowych, teksty krytyczne, materiały obrazujące ruch naukowy, podręczniki akademickie i skrypty, pisane – w różnej wersji – we współpracy z koleżankami i kolegami z Zespołu Katedr: Ewą Borkowską-Bagieńską, Krystyną Sikorską-Dzięgielewską, Bogdanem Lesińskim, Krzysztofem Krasowskim i Markiem Krzymkowskim. Wiele artykułów ogłaszał w księgach pamiątkowych dedykowanych mistrzom, kolegom, przyjaciołom.

Tematyka prowadzonych przezeń badań obejmowała przede wszystkim dzieje Pomorza Zachodniego, Ziemi Lubuskiej, a także Nowej Marchii w wiekach średnich. Ten wątek przewija się konsekwentnie przez całą bibliografię Jego tekstów. Był kontynuatorem badań swych poprzedników, reprezentantów poznańskiej szkoły historii prawa: Zygmunta Wojciechowskiego, który kładł podwaliny pod koncepcję ziem macierzystych Polski nad Odrą i Bałtykiem, Józefa Matuszewskiego, Zdzisława Kaczmarczyka – badaczy średniowiecznego Śląska i ziem Słowian zachodnich, ale przede wszystkim Michała Szczanieckiego, który jako pierwszy włączył do nauki średniowieczne dzieje Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej. Jerzy Walachowicz debiutował obszerną rozprawą o rozwoju immunitetu sądowego na Pomorzu Zachodnim w XII i XIII w., po czym zajął się monopolami książęcymi w skarbowości tego regionu, kształtowaniem się zarządu terytorialnego w dobie pokaształańskiej, wpływami Brandenburgii na ustrój Pomorza Zachodniego, ustrojem Nowej Marchii. Podjął sporne zagadnienie przywilejów grodowych na ziemiach zaodrzańskich do XIV w., badał podziały dynastyczne na Pomorzu Zachodnim w czasach Askańczyków i Wittelsbachów. Poddawał wnikliwej analizie organizację i polityczne znaczenie biskupstwa zachodniopomorskiego i charakteryzował żywoty św. Ottona jako ważne źródło do dziejów społeczeństwa i państwa Polski północno-zachodniej w średniowieczu. Badał relacje między księciem a stanami w okresie Gryfitów oraz lokacje miast w dobie askańskiej. Wciąż wracał do przywilejów, jakie uzyskiwało społeczeństwo zachodniopomorskie, i do danin, jakie musiało płacić; pisał o salinach i solarzach, o młynem i biskupiej dziesięcinie. Dawał wgląd w instytucję sołectwa i starostwa, w pracę menicy, w funkcjonowanie urzędu margrabiego i w organizację zwierzchnictwa terytorialnego biskupów w Kamieniu Pomorskim. Pionierskie studia nad ważnymi dziejami ustroju społecznego i politycznego średniowiecznego Pomorza nie zostały niestety zamknięte w książkowej syntezie.

Dla badaczy zajmujących się podobną tematyką ustalenia, które poczynił Jerzy Walachowicz, będą stanowiły niewątpliwie punkt wyjścia i punkt odniesienia własnych wniosków. Posiadają one bowiem wartość trwałą, podobnie jak posiadają ją liczne wnikliwe recenzje, które Profesor pisał na marginesie prac polskich i niemieckich autorów traktujących o średniowieczu w ustroju Pomorza Zachodniego, Ziemi Lubuskiej i Brandenburgii.

Bibliografię prac naukowych Profesora Jerzego Walachowicza z lat 1957-2002 zawierają *Studia z historii ustroju i prawa. Księga dedykowana Profesorowi Jerzemu Walachowiczowi. Prace Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, t. 7, pod redakcją Henryka Olszewskiego (Poznań 2002, ss. 5-12. Z tej pracy pochodzi również zamieszczona w niniejszym nekrologu fotografia).

Małgorzata Materniak-Pawłowska, Marek Krzymkowski